

Göteborgs Universitet
Europaprogrammet
Kandidatuppsats
HT 2009

Enhet vs mångfald i enandet av Europa

Författare: Sanna Printzén
Handledare: Andrea Spehar

Sammanfattning

Titel: Enhet vs mångfald i enandet av Europa

Författare: Sanna Printzén

Handledare: Andrea Spehar

Kurs: Kandidatuppsats i Europakunskap

Termin: Hösttermin 2009

Antal sidor: 34

Sedan en europeisk identitet först nämndes i 1973 års ”Declaration on European identity” har många symboler och begrepp myntats för att försöka definiera och tillkännage något unikt europeiskt, EU-medborgarskapet som det mest konkreta exemplet på europeisk enhetlighet. Den här uppsatsen analyserar särskilt hur denna utveckling har sett ut i tre dokument publicerade inom EU och med liknande syften: att driva på integration och sammanhållning. Genom att analysera dem utifrån en pluralistisk mångfalds- respektive partikularistisk enhetsdiskurs tydliggörs EU:s identitetsdiskurs. Vilka värden har kopplats till det europeiska över tid? Samtliga dokument hänvisar, med olika mycket betoning, på pluralistiska såväl som partikularistiska värden som grund för en europeisk identitet. Vissa attribut återkommer i definieringen av Europa, även om dessa inte är explicit europeiska, medan förhållningssättet till en europeisk kultur förändrats markant. Fortsättningsvis vore det intressant att studera vad definieringen och begränsningen av det europeiska i EU:s diskurs har för konsekvenser. Hur påverkar de mål och kriterier som definieras i ”Europe for citizens programme”, ett av dokumenten som analyseras i denna studie, utformning och innehåll av de projekt som söker finansiering?

Sökord: Europeisk identitet, Europeiskt medborgarskap, Pluralism, Partikularism, Sociologisk institutionalism, Diskurs

Abstract

Title: Enhet vs mångfald i enandet av Europa

Author: Sanna Printzén

Supervisor: Andrea Spehar

Course: Candidate thesis in European Studies

Semester: Fall 2009

Number of pages: 34

Since 1973, when a European identity was first mentioned in the "Declaration on European identity", many symbols and concepts has been coined in an attempt to define and announce what is specifically European, EU citizenship as the most concrete example of European unity. This paper analyzes this development by looking at three documents published by the EU, all with similar purposes: to further integration and cohesion. By analyzing them from a pluralist diversity discourse and a unifying particularistic discourse, EUs identity discourse is clarified. What attributes has been linked to Europe over time? All the documents refer to pluralistic as well as particularistic attributes as a basis for a European identity but emphasizing one or the other. Some attributes are repeatedly mentioned in the documents, even if these arguably are not explicitly European, while the approach to European culture as unifying has changed significantly. Furthermore, studies of the implications of the definition and limitation of Europe in the EU discourse would be of interest. How do the objectives and criterias defined in "Europe for citizens programme", one of the documents analyzed in this study, affect the form and content of projects seeking funding?

Key words: European identity, European citizenship, Pluralism, Particularism, Sociological institutionalism, Discourse

Innehållsförteckning

Sammanfattning

Abstract

Innehållsförteckning

1. Bakgrund	4
1.1 Introduktion.....	4
1.2 EU-medborgarskapet	7
1.3 Frågeställningar.....	10
2. Teori	11
2.1 Universalism och partikularism	11
2.2 Sociologisk institutionalism.....	12
2.3 Medborgarskap.....	13
3. Metod	16
3.1 Metodologi	16
3.2 Val av material	20
4. Analys	22
4.1 Declaration on European Identity	22
4.2 Adonnino-kommitténs “A People’s Europe”.....	255
4.3 Europe for citizens programme 2007 – 2013.....	27
5. Resultat och slutsatser	30
6. Källor	33

1. Bakgrund

1.1 Introduktion

Syftet med den här uppsatsen är att belysa hur den europeiska identiteten har konstruerats inom det europeiska projektet sedan 1970-talet. 1970-talet är startskottet för min analys då en europeisk identitet först nämndes i dokumentet "Declaration on European identity". Medborgarskapet behandlas i denna uppsats som ett verktyg och symbol i strävan efter att skapa en europeisk identitet, som en potentiell bas för en kollektiv identitet på europeisk nivå.¹ Symboler av "europeiskhet" har sedan länge varit del i EU:s politik riktade mot medlemsstaters medborgare, många vilka har direkta kopplingar till symboler förknippade med nationalstater såsom pass, körkort, flagga, nationalhymn och euron.² Dessutom har erkännande av gränsöverskridande (ekonomiska) rättigheter till medborgare i medlemsstater länge varit av intresse inom EU för att nå målen om den inre marknadens realiserande, även om dessa främst gällde ekonomiskt aktiva medborgare, och därför måste medborgarskapet ses i ett längre tidsperspektiv än 1992 och framåt. EU-medborgarskapet och dess koppling till en eventuell europeisk identitet och medvetenhet har varit fokus i mycket forskning sedan dess införande³ och i den här uppsatsen är jag intresserad av att förstå vilka värden som har kopplats till denna europeiskhet. Ambitionen är begränsad till att studera vilka val som gjorts och vilka värden som valts i EU:s konstruktioner av det europeiska. Med tanke på de tidsmässiga begränsningarna för den här uppsatsen bör dessa ansträngningar ses som ett första steg i ytterligare studier i ämnet. Exempelvis kan mer empiriska undersökningar rekommenderas, där projekt som initieras av EU undersöks över tid för att se hur en medborgardiskurs utvecklas samt hur väl EU-medborgares uppfattning om sig själva och det europeiska stämmer överens med eller påverkas av EU:s diskurs/er.

EU:s och institutioners möjligheter att påverka identitetsskapande är enligt sociologisk institutionalism stor då institutioner dels anser vara resultat av den kultur i vilken de skapats samtidigt som de skapar modeller utifrån vilka människor agerar, skapar identiteter och de normsystem samhällen lever efter. Individens grundläggande preferenser och identiteter, samt självbild och hur andra individers beteende tolkas, formas alltså delvis av institutioner

---

¹ Rumford (2003) *European civil society or transnational social space? Conceptions of society in discourses of EU citizenship, governance and the democratic deficit: an emerging agenda*

² Sassatelli (2002) *Imagined Europe – The Shaping of a European Cultural Identity through EU Cultural Policy*

³ Jamieson (2002) *Theorizing identity, nationality and citizenship: implications for European citizenship identity*, Stråth (2002) *A European Identity – To the historical limits of a concept*, Keane (2008) *A European Citizen?*, Shore (2004) *Whither European citizenship? Eros and Civilization revisited*

samtidigt som institutioner omformas utifrån de kulturella samhällen de existerar i. Ur detta perspektiv har EU:s institutioner makt, och i praktiken uttrycker de en vilja att formulera nya livsvillkor för medborgare i medlemsländerna.

Allt som oftast har nationalstatens medborgarskap varit utgångspunkten för hur EU-medborgarskapets dygder mäts och i jämförelser med till exempel T.H. Marshalls inflytelserika teori om att varje medborgare är erkänd medborgerliga, politiska samt sociala rättigheter i form av välfärdsstatens beskydd⁴, anses EU-medborgarskapet uppenbarligen bristfälligt.⁵ Medborgarskap handlar mycket förenklat om individers relation till staten och identitet kan förstås som aktörers eller grupperns självförståelse. Jamieson (2002) menar att vara en medborgare innebär "the categorization and identification of self and others, the building of self-understanding and the construction of feelings of 'groupness' or belonging with others."⁶ Ur denna mer breda definition är medborgarskap förknippat med identitetsskapande och EU-medborgarskapet innebär en möjlighet att värdera om och skapa en ny gruppstillhörighet. De tre dokument som studeras i denna uppsats visar en strävan efter att uttrycka eller skapa något specifikt europeiskt. EU-medborgarskapet menar jag är mer än formella ekonomiska och politiska rättigheter, det är även en markör för något enhetligt där det inte funnits förut i formell mening. Medborgarskapet antyder att det finns en strävan att skapa ett "europeiskt folk".⁷ Kategoriseringar av folk betyder inte nödvändigtvis att de individer som tillhör kategorin känner tillhörighet till den eller att de som tillhör samma kategori känner någon slags gemenskap.⁸ Däremot innebär möjligheten att officiellt kategorisera människor som exempelvis medborgare eller icke-medborgare att rättigheter som påverkar livsval och möjligheter kan erkännas eller vägras, vilket i längden har betydelse för identiteter.⁹ Hur medborgarskapet och identiteter definieras i EU är därmed av intresse bland annat eftersom detta sätter gränser samt skapar möjligheter för vilka slags rättigheter erkänns

---

⁴ "... civil rights that ensure freedom from arbitrary government and the enjoyment of civil society (habeas corpus, private property, the right of association); to political rights that enable citizens to exercise, directly and indirectly, control over their state institutions by means of votes, independent political parties and jury service; and the enjoyment of social rights to family life (the principal domain of women), employment in the labour market, the freedom to join trade unions, and state-guaranteed education and health care for all citizens, regardless of their income or wealth [Marshall 1951]." I Keane (2008) s. 8

⁵ Keane (2009), Shore (2004)

⁶ Jamieson (2002) s. 3

⁷ Shore (2004)

⁸ Jamieson (2002)

⁹ Jamieson (2002)

medborgare. EU:s institutioner skapar, uppmuntrar och formar genom EU-medborgarskapet vissa beteenden och val som är tillgängliga för de som innehar medborgarskapet.¹⁰

I EU:s strävan att definiera sig själv som organisation sätts också kriterier upp för hur de europeiska folken i EU:s regi kan enas, och att betrakta EU:s institutioner med möjligheter som normsättare öppnar upp för ett intresse att studera EU:s diskurs. Flera studier har framhåvt EU:s symbolskapande förmåga där pass, europeisk flagga och nationalsång, "European city of culture" samt uttryck som "Unity in diversity" ses som enhetsskapande åtgärder för att skapa gemenskap inom Europa, ett blivande "imagined community" i Andersons ord.¹¹ Medborgarskapet är kanske den starkaste symbolen och mest konkreta redskap för att skapa en europeisk medvetenhet då rättigheter är, som ovan argumenterats för, viktiga för individers livsvillkor och valmöjligheter samt innebär en ny grund för gruppidentifikationer. Vad som är intressant här är dock inte hur EU-medborgare utnyttjar eller förhåller sig till dessa nya rättigheter, eller hur de uppfattas. Om institutioner anses ha möjligheten att forma individers levnadsvillkor och medborgarskapet ses som ett enhetsskapande verktyg med konsekvenser för identitetsformationer, är min fråga vad det är för enhetlighet som förordas inom och av EU. Hur ser konstruktionen av Europa ut i EU:s identitets- och medborgardiskurs över tid?

Genom att studera på vilket sätt diskursen inom EU har tagit fasta på en partikularistisk eller pluralistisk version av det "europeiska" frångår jag nationalstaten som jämförelsepunkt och kan istället bättre förstå hur detta svårbegripliga koncept utvecklas. Ses Europa och medborgare i Europa som ett folk med historiska gemensamma nämnare i form av en specifikt europeisk civilisation med gemensam politisk och ekonomisk struktur eller ligger fokus på den pluralistiska versionen att se på folken i Europa som en myriad av kulturer och med en konfliktfylld historia?

---

¹⁰ Keane (2008)

¹¹ Sassatelli (2002)

1.2 EU-medborgarskapet

1992 introducerade Maastrichtfördraget EU-medborgarskapet som ett komplement till nationellt medborgarskap. De första rättigheterna som erkändes EU-medborgare var ekonomiska sådana som stödde den inre marknadens realiserande såsom fri rörelse av kapital, varor, personer och tjänster, samt politiska rättigheter som att ställa upp i och rösta i andra staters kommunala val. Medan rättighetskatalogen i början var mager och skyldigheterna helt frånvarande¹² möjliggjorde följande mening

”... the Council, acting unanimously on a proposal from the Commission and after consulting the European Parliament, may adopt provisions to strengthen or to add to the rights laid down in this Part, which it shall recommend to the Member States for adoption in accordance with their respective constitutional requirements.”¹³

att medborgarskapet är ett tämligen flexibelt sådant, där det kan formas efter hand rättigheter och skyldigheter läggs till efter behov, något som också gjorts genom Europadomstolens och Europeiska Rådets¹⁴ arbete.¹⁵ Än så länge ligger det fortfarande i varje nationalstats befogenhet att bestämma över procedurer och regelverk kring beviljande av medborgarskap i respektive land.

EU:s medborgarskap är inspirerad av bland annat Council of Europes mänskliga rättigheter och FN¹⁶ och rättigheterna är, i likhet med andra globala medborgarskap högst formella.¹⁷ Rättigheterna är så kallade ”negative liberties”, friheter som skapar avsaknad av hinder eller restriktioner snarare än rättigheter med fokus på aktivt deltagande i beslutsfattande.¹⁸ Att medborgarskapet är beroende av nationella medborgarskapet försvagar dess möjlighet att vara en fristående rättighetskatalog och istället har en legal pluralism och ett överlappande system växt fram. Rumford (2003) menar att rättigheter som EU tagit initiativ till oftast måste implementeras av medlemstaterna och uppfattas på så sätt som nationella lagar, vilket

---

¹² Keane (2008)

¹³ Maastrichtfördraget/Treaty on European Union, Article 8e

¹⁴ Europeiska rådet eller The European Council, är ett organ inom EU där medlemsländernas stats- och regeringschefer samt Europeiska kommissionens ordförande träffas för att staka ut riktlinjer för aktuella frågor inom institutionerna, samt lösa problem. Deltar även i utformning av fördragstexter. (Ne.se)

¹⁵ Keane (2008)

¹⁶ Rumford (2003) *European civil society or transnational social space? Conceptions of society in discourses of EU citizenship, governance and the democratic deficit: an emerging agenda* s. 31

¹⁷ Delanty (1998) *Social theory and European transformation: is there a European society?* 4:3

¹⁸ Delanty (1998)

osynliggör EU. Samtidigt kan man se medborgarskapet som ett sätt att binda individer till en rättslig ordning på ett högre plan än nationalstaten, en del av den kosmopolitiska idén¹⁹, och ett sätt att hantera de gränsöverskridande kontakterna i en globaliserad värld.²⁰

En utbredd syn på varför EU initierade och realiserade ett medborgarskap handlar om att det i grunden är ett sätt att legitimera EU. Samarbetena i efterkrigstidens Europa lanserades som och legitimerades av att de var fredsbevarande och ekonomiskt uppbyggande. De båda världskrigen var helt avgörande och kalla kriget ytterligare stärkte tilltron till dess politiska vikt.²¹ Nationsstaternas suveränitet lämnades till en början oomstridd och vissa argumenterar än i dag att demokratiska medlemsstater gjorde projektet demokratiskt.²² Genom effektivt styrda institutioner utan tidsödslände demokratiska inslag skulle de ekonomiska vinningarna av investeringar, produktion, handel och konsumtion samt fred snabbare kunna realiseras och det folkliga erkännandet och stödet vara ett faktum, åtminstone i efterhand.²³ Delanty och Rumford resonerar å andra sidan att de europeiska samarbetena skapades ”av” och har formats till större delen av globaliseringen, det vill säga kulturella, politiska och ekonomiska processer som inte kommer (enbart) inifrån utan utifrån Europa och är globala i omfång.²⁴ I det perspektivet är Bretton Woods-systemets kollaps 1971 och oljeprisernas hastiga höjning 1973 viktiga exempel. Europas hastigt stigande efterkrigsekonomi chockades²⁵ och ett av benen som projektet vilade på stod plötsligt mycket osäkert och balanserade. De etappvis fördjupande och breddade kompetensområdena och överstatligheten kunde inte länge legitimeras av att de hanterades bättre på överstatlig nivå. Kritik angående demokratiskt underskott riktades, och riktas, mot institutionernas brist på medborgerligt inflytande, Europas befolkningars generellt sett låga kunskaper om EU samt Europaparlamentets låga valdeltagandet. Ytterligare problematiska punkter för EU:s legitimitet är medborgarnas låga grad av identifikation och känslomässig anknytning till EU-projektet.²⁶ EU-medborgarskapet anses vara ett sätt att lägga grunden för ett civilt samhälle²⁷ och en viktig demokratiseringsprocess genom det medborgerliga inflytande det möjliggör.²⁸

---

¹⁹ Rumford (2003)

²⁰ Keane (2008)

²¹ Delanty (1998)

²² Siedentop i Rumford (2003)

²³ Keane (2008)

²⁴ Delanty & Rumford (2005)

²⁵ Stråth (2002)

²⁶ Shore (2004), Rumford (2003)

²⁷ Held (1989:6) definierar civilt samhälle som “those areas of social life – the domestic world, the economic sphere, cultural activities and political interaction – which are organized by private or voluntary arrangements between individuals and groups outside the direct control of the state”. Det kan också tilläggas att samtidigt som sådana

Initiativen att skapa en europeisk medvetenhet och identitet utkristalliserades inom EU i takt med medlemsstaternas fortskridande arbete mot en gemensam marknad och en Europeisk Union. De första stegen mot en öppen diskussion om och ett arbete för en europeisk identitet och medborgarskap märks i 1973 års Declaration on European identity, skriven av de dåvarande nio medlemsstaternas utrikesministrar, i ett försök definiera det utrikespolitiska samarbetet. Ansträngningarna att knyta européer till en europeisk medvetenhet tog en mer konkret utformning i 1985 års rapport "A people's Europe: Reports from the ad hoc committee", även kallad the Adonnino report efter ordförande Pietro Adonnino. Många av förslagen i denna rapport finns i fördragstexten när medborgarskapet införs 1992 (i Treaty on European Union eller Maastrichtfördraget). Europe for citizens programme 2007 – 2013 är ett program som genom att uppmuntra specifika projekt och initiativ strävar efter att öka EU-medborgares förståelse för EU samt att utveckla en europeisk medvetenhet. Vad kännetecknar en europeisk identitet och det europeiska medborgarskapet i dessa dokument? Baseras det på en enhetlighet med fokus på Europas staters gemensamma attribut och historia eller på "Enhet i mångfald", definierat som respekt för kulturella skillnader och utan ambition att homogenisera?

---

aktiviteter sker utanför statens direkta kontroll så bör aktiviteterna vara "... legally recognized and guaranteed by the state", enligt Keane (1988:3) i Shore, s. 39

²⁸ Sassatelli (2002), Delanty (1998), Shore (2004)

1.3 Frågeställningar

Hur konstrueras det europeiska i dessa texter utifrån en enhets- respektive mångfaldsdiskurs?

Skiftar fokus mellan mångfald- och enhetsdiskursen över tid och mellan dokument?

2. Teori

2.1 Universalism och partikularism

Delanty (2002) analyserar europeisk identitet utifrån fyra modeller vilka fokuserar på kulturell universalism respektive partikularism till varierande grad.

Moralisk universalism, eller pluralism som det kommer refereras till härnäst, baseras på tron att Europa delar moraliska värderingar såsom mänskliga rättigheter, respekt för individen och mångfald, ”rättvisa” och liberal demokrati. Delanty kallar det en ”tunn” definition av Europa eftersom den inte är särskilt specifik i sin beskrivning av det europeiska. Snarare kan dessa värderingar ses vara gemensamma för västvärlden samt finns i varierande grad i alla kulturer. Det europeiska medborgarskapet är ett exempel på uttryck för denna universalistiska version av identitet.²⁹ Europeisk postnationell universalism, som även denna är en tunn definition av Europa, knyter an till Habermas’ konstitutionella patriotism som är kulturellt neutral och inte gör några anspråk på specifika gemensamma kulturella särdrag. Istället är det politisk-juridiska normer och institutioner som ses som gemensamt för en europeisk identitet, såsom konstitutioner. Även denna beskrivning av det europeiska är tämligen tam och svår att begränsa till europeiska länderna.

Kulturell partikularism är å andra sidan en modell som lägger mycket vikt vid kulturell identitet där universalism får ta ett steg tillbaka för mer specifika och euro-federalistiska idéer. Förespråkarna för kulturell partikularism menar att en europeisk identitet finns i det grekiska, romerska och kristna/latinska arvet samt upplysningens ideal, gärna refererat till som civilisationen och en ”hög kultur”. Det är en mer substantiell och ”tjock” definition, som genom att skapa en mer strikt enhetlighet samtidigt exkluderar ortodoxa och islamistiska samt amerikanska traditioner.³⁰ Europeisk pragmatism fokuserar på ekonomiska och sociala aspekter av livet för att hitta det gemensamma europeiska – exempelvis kan den gemensamma marknaden och inom-europeisk turism ses som en konkret förändring och nya uttryck för identiteter. Det innebär ett steg bort från mer normativa uppfattningar om vad som är europeiskt och gynnar en ”tjock” identitet baserad på livsstilar. Ytterligare uttryck för pragmatikerns syn på europeisk identitet är demokrati och det civila samhället.³¹

---

²⁹ Delanty (2002)

³⁰ Ibid

³¹ Ibid

2.2 Sociologisk institutionalism

Sociologisk institutionalism utvecklades i slutet av 1970-talet och ifrågasätter uppdelningen av rationalitet och kultur, institutioner och kulturella praktiker. Här menas att institutioner är mer än formella regler och procedurer, de anses vara kulturellt specifika och att de i hög grad påverkar identitetskonstruktioner och individers beteenden. Symboliska system och moraliska mallar utvecklas som inte bara influerar människors beteenden och handlingar utan skapar modeller utifrån vilka människor agerar. Institutioner sätter gränser för vad som uppfattas som acceptabelt och skapar alltså ramar för social interaktion. Individers grundläggande preferenser och identiteter, samt självbild och hur andra individers beteende tolkas, formas till viss del av institutioner. Relationen mellan individ och institution beskrivs vara "... built on a kind of 'practical reasoning' whereby the individual works with and reworks the available institutional templates to devise a course of action... Sociological institutionalists emphasize that what an individual will see as 'rational action' is itself socially constituted."³² Enligt sociologisk institutionalism kan EU:s förändrade institutionella beteenden, såsom försöken att förändra och utveckla EU-medborgares roll i organisationen för att "bring EU closer to its citizens", förklaras genom att det ökar den sociala legitimiteten hos organisationen och bland medborgare i Europa snarare än för att det betyder att effektiviteten ökar eller för att specifika mål ska nås. EU kan i det här perspektivet ses som en transnationell institutionell ordning som uppmuntrar en mer enhetlig förståelse för vissa områden, hittills främst ekonomi och politik, vilket har möjlighet att skapa transnationella gemensamma praktiker och identiteter. Medborgarskapet är ett konkret exempel på hur EU:s institutioner skapar mallar över vilka möjligheter och hinder som möter EU-medborgare på transnationell nivå i form av lagar, direktiv och förordningar som påverkar möjligheter till villkor för resande samt jobb och studier inom EU.

---

³² Peter A. Hall and Rosemary C. R. Taylor (1996) *Political Science and the Three New Institutionalisms* s. 16

2.3 Medborgarskap

En generell definition av medborgarskap ser ut som följande:

“... relationship between an individual and a state in which an individual owes allegiance to that state and in turn is entitled to its protection. Citizenship implies the status of freedom with accompanying responsibilities. Citizens have certain rights, duties, and responsibilities that are denied or only partially extended to aliens and other noncitizens residing in a country. In general, full political rights, including the right to vote and to hold public office, are predicated upon citizenship. The usual responsibilities of citizenship are allegiance, taxation, and military service. Citizenship is the most privileged form of nationality.”³³

Några uppenbara skillnader mellan denna definition av nationella medborgarskap och det europeiska är att EU-medborgarskapet endast ges de som redan har ett medborgarskap, nämligen medborgarskap i en medlemsstat. EU kan heller inte skydda medborgarna mot militära hot utan hjälp utifrån.³⁴ Därtill har EU-medborgare enligt fördragen inte några skyldigheter gentemot EU såsom militärtjänst eller skatt. Utöver detta saknar Europa också “... the core components of national culture: language, a shared history, religion, an educational system and a press or media. Language is the main stumbling block. With some few exceptions, language was the key dimension to the formation of national culture from the late nineteenth century onwards.”³⁵ Som svar på sådan kritik menar Delanty (1998) att den nationalstatliga versionen av och antagandet att en samhällelig gemenskap förutsätter en (relativt) homogen kultur/etnicitet och politisk enhetlighet inte bör göras gällande på en överstatlig nivå. Han menar att den nationalstatliga modellen är bristfällig även på nationalstatlig nivå, och istället för att kopiera den bör rättigheter och identitet separeras för att möjliggöra ett europeiskt medborgarskap baserad på rättigheter, enligt Habermas så kallade konstitutionella patriotisms separation av det civila samhällets rättigheter och skyldigheter från identiteters etniska och kulturella dimensioner,³⁶ vilket Jamieson (2002) kallar ”citizenship identity”.³⁷

Uppdelningen av och särskiljandet av medborgarskap och emotionella band menar Shore är orealistisk och att det inte är troligt att gemene man i Europa kommer att utveckla en lojalitet

---

³³ Britannica.com

³⁴ Keane (2008)

³⁵ Delanty (1998) 4:7

³⁶ Shore (2004), Delanty (1998), Delanty & Rumford (2005) *Rethinking Europe: social theory and the implications of Europeanization*, Jamieson (2002)

³⁷ Jamieson (2002)

för en konstitution och lagar som står över etno-kulturella identifikationer. Exempel som Baskien i Spanien och kampen i Irland/Nordirland visar också att multipla identiteter kan leda till konflikter och att det inte går att förvänta sig att identiteter ska samexistera fredligt i en slags hierarki. Hur mycket tilltro kan man då lägga vid EU:s möjlighet att skapa, eller uppmuntra, en enhetlig och fredlig social och/eller politisk sfär?

Keanes förslag är att det europeiska medborgarskapets rättigheter måste skydda medborgares nationella identiteter. EU-medborgarskapet saknar en viktig komponent, nämligen social lagstiftning med kapaciteten att reducera sociala och ekonomiska risker som individen riskerar. Det hanteras, om än bristfälligt, så primärt på nationalstatsnivå, något Keane anser bero på det europeiska medborgarskapets begränsade utveckling, vilket leder till att medborgarskapet är fortsatt underutvecklat.

Keane anser att det redan har skapats ett europeiskt civilt samhälle i form av "... a vast, dynamically interconnected and multi-layered European social space consisting of many thousands of non-governmental initiatives, networks, personalities, movements and organizations... This civil society comprises individuals, households, businesses, non-profit and non-governmental organizations, coalitions, conferences, social movements and cultural-religious groups. Their situated actions comprise the stuff out of which civil society is made and in turn feeds the work of charities, lobby groups, citizens' movements, independent media, trade unions and sporting bodies."³⁸ EU-medborgarskapet är viktigt för ett sådant civilt samhälle och internationella aktiviteter kräver dessutom gränsöverskridande regler och lagar, vilket dock inte nödvändigtvis leder till lojalitet och legitimitet. Civila samhällen och plattformar för social interaktion mellan folk, oavsett om de är kulturellt homogena eller diversifierade, innefattar ofta konfrontationer och spänningar menar Keane. Från detta perspektiv finns det en stor osäkerhet i vad skapandet av nya identiteter och lojaliteter leder till.

Rumford (2003) menar å andra sidan att transnationella identiteter, eller för den delen enhetlighet, inte skapats på ett europeiskt plan. Inga konkreta korskulturella identiteter har växt fram i Europa som skulle kunna leda till en lojalitet gentemot EU som skulle behövas för att få ens det mest grundläggande stöd för den överstatlighet och politiska makt som utövas på

---

³⁸ Keane (2008) s. 12

en överstatlig nivå. Därmed är EU-medborgarskapet viktigt eftersom det möjliggör ett civilt samhälle på överstatlig nivå³⁹ och en ny form av deltagande demokrati vilket samt potentiell bas för kollektiva identiteter. Medborgarskapet är på detta sätt en symbol med möjlighet att, genom bland annat medborgargrupper och NGO's aktiva deltagande i utvidgning och påverkan av rättigheter och skyldigheter att bli enhetsskapande.

Medborgarskapet är alltså, förutom en grund för rättigheter i ett politiskt och ekonomiskt homogeniserande Europa, en identitetsmarkör och en symbol som tillsammans med slogan "Enhet i mångfald", flaggan och nationalsången, skapar något att associera det europeiska med.⁴⁰ Samtidigt som den skapar en gemensam nämnare för medborgare EU-medlemsländer så exkluderar den medborgare av tredje nationer som inte lever upp till medlemsstaternas krav på medborgarskap. Å ena sidan finns det alltså anledning att lyfta fram europeiska länders gemensamma drag för att ge EU-medborgarskapet en djupare substans än en rättighetskatalog som främst gynnar de ekonomiskt aktiva som reser utanför sitt eget land. Samtidigt är en mångfaldsdiskurs, där etniska och kulturella skillnader respekteras, ett säkrare val för att inte godtyckligt förorda en diskurs som i praktiken innebär homogenisering och aktiv historieskrivning som kan trigga igång nationalistiska motreaktioner⁴¹ och ytterligare kritik mot ett elitistiskt styrt EU.

---

³⁹ Civilt samhälle definierat som "those areas of social life – the domestic world, the economic sphere, cultural activities and political interaction – which are organized by private or voluntary arrangements between individuals and groups outside the direct control of the state". Held (1989:6) I Rumford s. 39; Delanty & Rumford s. 171

⁴⁰ Jamieson (2002)

⁴¹ Sassatelli (2002)

3. Metod

3.1 Metodologi

Syftet med denna studie är att belysa hur den europeiska identiteten har konstruerats inom det europeiska projektet sedan 1970-talet. Genom att göra en diskursanalys med en analysram som skiljer på partikularistiska respektive pluralistiska värden genomför jag en kvalitativ textanalys. Att räkna antal förekommande ord som en kvantitativ metod förordar skulle fungera mindre bra i denna studie eftersom jag valt tre dokument över tre årtionden i vilka språkbruket har förändrats. Dessutom kommer jag inte åt vilken uttryckens innebörd eftersom de mycket väl kan förekomma i samtliga dokument med skilda betydelser. Det politiska budskapet ses i det här fallet som diskurs snarare än argument, övertygelse eller ideologi. ”Till skillnad från dem som ägnar sig åt motivförklaringar ser en diskursanalytiker därför inte förhållandet mellan föreställningar och handlingar som *kausalt* men som *konstitutivt*... Hypotesen vilar på antagandet att diskurser ställer upp hinder – lika kompakta som fysiska murar – om vad som skall anses vara möjligt eller omöjligt, rätt eller fel, och vem som är vän eller fiende.”⁴² Diskursen undersöks genom att analysera texter om europeiskt medborgarskap och identitet inom EU genom ovannämnda enhets- och mångfaldsdiskurs.

Diskursanalys är en metod som ser språk inte bara som ett sätt för att återge verkligheten utan som ett redskap som aktivt skapar verkligheter och förutsättningar för förståelse och sociala handlingar. Enligt det konstruktivistiska synsättet är språk helt avgörande för tankar och handlingar, som formar identiteter och hur vi ser på världen.⁴³ Politiska texter bör därför analyseras utifrån vilka sociala praktiker och diskurser som möjliggörs samt vilka alternativ som bortses ifrån och ses som mindre önskvärda. Definitionen av diskurs i det här fallet tar inspiration från kritisk diskursanalys där text ses i relation till social praktik.⁴⁴ Försöken att inom EU skapa och forma en uppfattning om identitet och allt eftersom utveckla EU-medborgarskapet förändrar förutsättningarna för medborgare, dels utifrån vilka nya domar och lagar som skapas genom ECJ:s arbete⁴⁵, samt utformning av och vilka projekt som inleds, såsom ”European Capital of Culture”⁴⁶, kommissionens ”Citizens speak out”-projekt⁴⁷ och

---

⁴² Beckman, Ludvig (2005) *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*

⁴³ Bergström & Boréus, (2005) kap. 8 *Textens mening och makt*

⁴⁴ Bergström & Boréus (2005) s. 321

⁴⁵ Se Guild (2003) om hur ECJ tolkar fördrag som skiljer sig från tolkningar på nationalstatlig nivå och därmed förändrar förutsättningar för EU-medborgares rättigheter på överstatlig nivå

⁴⁶ European Capital of Culture är ett projekt som startades 1985 och handlar om att knyta an nationella kulturer till en europeisk dimension. Se Sassatelli (2002)

vilka projekt som stöds av strukturfonderna. Diskurs är i det här fallet starkt förknippat med makten att forma syn på och förutsättningar för verksamhet inom identitets- och medborgarrätt i EU, samt vilka som tillåts påverka. I en organisation som EU, där fördragstexter lägger grunden för uppdelning av nationalstaters och institutionernas åtaganden och skyldigheter, bör textens makt i formande av diskurser och verkligheter inte underskattas. ”In creating a style of thought, institutions not only frame the reality they control, but also set the limit and the style within which ‘resistance’ will be possible.”⁴⁸ Institutioner har makt att påverka tankar och verkligheter men också vilket utrymme som ger för att uttrycka alternativ, missnöje eller motstånd.

För att studera hur EU:s identitetspolitik används tre dokument som har skrivits inom EU 1973 till dags datum. Upphovsman är mindre intressant, snarare är språket i fokus och närmare bestämt hur synen på en europeisk identitet och medborgarskapet finns uttryckt och förändras. De två första dokumenten föregår medborgarskapet medan det tredje försöker öka EU-medborgares deltagande i och medvetande om EU. Dels är texterna av olika karaktär, det första skrivet 1973 av de dåvarande medlemsstaternas nio utrikesministrar om en europeisk identitet, den andra av en *ad hoc* kommitté utsatt av Kommissionen som diskuterar ”A People’s Europe” med förslag hur medborgarskapets rättigheter borde vara utformade och det tredje dokumentet är Europe for Citizens programme för programperiod 2007 – 2013 som handlar om att göra EU-medborgare mer aktiva och deltagande i EU:s politik. De vittnar om mångfalden inom EU:s organisation och om svårigheten att definiera och skapa ett tydligt förhållningssätt till identitet och medborgarskap.⁴⁹ Analysen av dessa tre texter möjliggör också en studie av texternas intertextualitet, hur de relaterar till varandra och om det finns spår av den första texten i efterkommande, om de refererar till varandra eller bryter de med tidigare idéer/diskurser.⁵⁰

I den här uppsatsen har jag valt att ta fasta på de två markant skilda sätten att förhålla sig till Europa, nämligen kulturell enhetlighet respektive mångfald. Under de senaste årtiondena har det europeiska projektet påverkat hur Europa konstruerats geografiskt, politiskt och ekonomiskt, både inom medlemsländerna samt hur Europa uppfattas utifrån. Vilka diskurser

---

⁴⁷ Projekt till för att uppmuntra unga européer att delta i politik på EU-nivå, på internet. <http://www.epractice.eu/files/media/media2639.pdf>

⁴⁸ Douglas (1986) i Sassatelli (2002) s. 441

⁴⁹ Rumford (2003) diskuterar hur Europeiska Kommissionen och Ekonomiska och sociala kommittén (ECSC) har skilda förståelser av begreppet ”civil society”

⁵⁰ Bergström & Boréus, s. 324

som utvecklats och tar sig i uttryck i denna organisation är därför viktiga att förstå i studier av Europa. Bo Stråth (2002) skriver att

“The meanings of Europe are a discourse of power on how to define and classify Europe, on the frontiers of Europe, and on similarities and differences... In many versions the emphasis is on Europe as a distinctive cultural entity united by shared values, culture and identity. References are made to Europe’s heritage of classical Graeco- Roman civilization, Christianity, and the ideas of the Enlightenment, Science, Reason, Progress and Democracy as the core elements of this claimed European legacy... When the differences within Europe are emphasized, it is often in the form of unity in diversity. Religious differences (Catholic, Protestant, Orthodox Christianity) and linguistic differences (Romance, Germanic and Slavic languages) are seen as correlated, (Catholic–Romance, Protestant–Germanic, Orthodox–Slavic), and essentially are underlying the major ethnic cleavages and conflicts, historically and contemporary, in Europe.”⁵¹

Den analysram som används i denna studie tar fasta på dessa skillnader i förhållningssätt till Europa och jag vill alltså undersöka om EU använder sig av kulturell enhetlighet alternativt mångfald i de tre dokument som analyseras.

Genom att använda en modell skapad av Victor Olsson i hans magisteruppsats där han särskiljer på pluralistisk eller partikularistisk syn på en europeisk identitet kan jag undersöka hur synen på det europeiska medborgarskapet har förändrats i EU:s officiella dokument. På så sätt undviker jag jämförelser med nationalstater och kan systematiskt analysera diskursskapande och förhållningssättet till Europas etniska och kulturella mångfald på en institutionell nivå. Samtidigt läggs vikt vid de symboler och språket som också varit en stor del av nationalstaternas medborgarskaps- och identitetskapande. Analysramen är baserad på Delantys modeller över europeisk identitet, varav moralisk universalism och postnationell universalism är tunna och universella beskrivningar av en europeisk identitet, baserade på moralitet respektive institutionella och rättsliga förhållanden. Europeisk kulturell partikularism fokuserar på den gemensamma det grekiska, romerska och kristna kulturella arvet – ”civilisationen” – som fundament för en europeisk identitet, medan pragmatikern å andra sidan fokuserar på konkreta levnadssätt i Europa idag som en grund för identitet.⁵² Partikularistisk och pluralistisk diskurs används i modellen som uteslutande kategorier. Med

---

⁵¹ Stråth (2002) s. 388

⁵² Stråth (2002)

en partikularistisk menas ett språkbruk som behandlar Europa som en kulturell enhet med gemensamma drag som är specifikt för Europa. Fokus ligger på kulturell homogenitet, en gemensam civilisation och specifikt europeisk historia. Denna syn på Europa är förknippad med EU som en federation, som även om det idag inte har starka företrädare ändå har influerat och influerar EU:s politik.⁵³. Den pluralistiska diskursen definierar Europa som kulturellt diversifierade stater, vilket bland annat tagit sig i uttryck i krig och konflikter. En europeisk identitet åstadkoms i denna diskurs bland annat genom att erkänna medlemsstaternas mångfald och rätten att vara olika samt respektera och bevara den kulturella heterogeniteten. Liberalismens fokus på individen och universella moraliska värden i form av mänskliga rättigheter är också del av den pluralistiska diskursen. Genom att läsa delar av texterna utifrån dessa två kategorier kan vi ta reda på hur EU:s officiella medborgardiskurs har utvecklats över tid.

Partikularistisk diskurs ("thick")	Pluralistisk diskurs ("thin")
Enhet	Mångfald
Federalism	Liberalism: respekt för individen
Kulturellt arv	Universella moraliska värden/mänskliga rättigheter
Kulturell homogenitet, exklusivt europeiska attribut	Kulturell pluralism
Civilisation: kristendom, upplysning	Europeisk mångfald genom historien
Gemensam historia	Nationella attribut med gemensamma europeiska drag

⁵³ "Federalism was never really translated into a direct strategy towards integration, and this still seems out of question today, yet the underlying belief in the deep unity of European cultural identity that informs federalism is far from extinguished, even if it is expressed more as a wish or a challenge than as a description (Rijksbaron et al., 1987)." Ur Sassatelli (2002) s. 438

3.2 Val av material

I jakt på uppsatsmaterial nämndes 1970-talet, och mer specifikt **Declaration on European identity**, i ett antal vetenskapliga artiklar⁵⁴ som början för intresset för en europeisk identitet på EU:s politiska agenda.⁵⁵ Det ses som startskottet för en långtgående debatt och forskning kring identitet och EU - om en sådan är möjlig, hur och med vilka förutsättningar.⁵⁶ I 1973 års Declaration on European identity gäller konstruktionen främst för ”utvärtes” bruk - medlemsländerna behöver vara till synes enade för att utrikespolitiken ska kunna vara trovärdig. Detta document består av tre delar utifrån vilka det behandlar en europeisk identitet, nämligen ”The Unity of the Nine Member Countries of the Community”, ”The European Identity in Relation to the World” och ”The Dynamic Nature of the Construction of a United Europe”. Analysen görs av ett eller två utdrag från del ett och tre eftersom del två främst tar upp den politisk-ekonomiska relationen till omvärlden snarare än uppfattningen om en europeisk identitet.

Även Adonnino-kommitténs **“A People’s Europe”** nämndes i litteratur jag ögnade igenom inför uppsatsen.⁵⁷ Den består av två rapporter av vilka främst den andra är av intresse i denna studie. I denna konkretiseras arbetet för en europeisk identitet och en mängd åtgärder föreslås för att öka medborgarnas känslomässiga anknytning till och förståelse för samarbetet, vilket var särskilt viktigt för ambitionerna att skapa en union. Många av förslagen finns på pränt i medborgarskapets kapitel i fördraget om en europeisk union och rapportens förslag på symboler för “europeiskhet” såsom en flagga, en hymn och det standardiserade passet infördes allt eftersom.⁵⁸

Som tredje dokument hade jag först tankar på att analysera Kommissionens femte rapport om unionens medborgarskap från 2007. Det är en utredning som genomförs med jämna mellanrum med fokus på utvecklingen av EU-medborgarskapets rättigheter och hur de implementeras i praktiken för att komma tillrätta med de problem som medborgare stöter på i utövandet av dessa. Efter att ha försökt applicera analysramen på detta dokument insåg jag att det är för tekniskt språk och som ett ypperligt alternativ har **Europe for citizens programme 2007 – 2013** valts. Det är ett pågående program som bygger på ”Community action

---

⁵⁴ Stråth (2002), Jamieson (2002), Keane (2008), Delanty (2002)

⁵⁵ Stråth (2002)

⁵⁶ ibid

⁵⁷ Shore (2004), Jamieson (2002)

⁵⁸ Shore (2004)

programme to promote active european citizenship”. De formulerade målen kopplar samman EU-medborgarskares aktiva deltagande med identitetsskapande. Genom att stödja vissa sorters projekt uppmuntras anpassning och utformning av mål och innehåll. Det är intressant att studera detta dokument eftersom den diskurs som utvecklats och tar sig i uttryck i programguiden definierar i allra högsta grad förutsättningar för social praktik. Det påverkar i vilken riktning och med vilka medel medborgares aktiva politiska deltagande uppmuntras. Programmet stödjer projekt under fyra huvudpunkter, ” Active Citizens for Europe”, ”Active Civil Society in Europe”, ”Together for Europe” och “Active European Remembrance” och analysen görs av utdrag ur målbeskrivningarna.

4. Analys

Genom att välja utdrag ur texterna och analysera dem utifrån analysramen nedan kan vi få en uppfattning för om de tre valda dokumenten uttrycker partikularistiska eller pluralistiska diskurser.

Partikularistisk diskurs ("thick")	Pluralistisk diskurs ("thin")
Enhet	Mångfald
Federalism	Liberalism: respekt för individen
Kulturellt arv	Universella moraliska värden & mänskliga rättigheter
Kulturell homogenitet, exklusivt europeiska attribut	Kulturell pluralism
Civilisation: kristendom, upplysning	Europeisk mångfald genom historien
Gemensam historia	Nationella attribut med gemensamma europeiska drag

4.1 Declaration on European Identity

Declaration on European Identity skriven 1973 av de dåvarande nio medlemsstaters⁵⁹ utrikesministrar är bland de första dokument som behandlar detta område. Dokumentet är skrivet i samband med ambitioner att fördjupa det politiska samarbetet genom att öka utrikesministrarnas möjlighet att agera samlat i utrikespolitiska situationer, vilket skulle kunna mynna ut i en gemensam utrikespolitik, samt att skapa en europeisk union. En europeisk identitet sågs som en viktig del i EEC's externa relationer och dokumentet om en europeisk identitet "... defined their concept of society and laid down the guidelines for their foreign policy".⁶⁰ Delanty (2002) menar att "The declaration strongly emphasised the notion of 'Identity' with a capital T as an official identity - 'The European identity' - to define the political structure of the then EEC in its relation with the external world". Den europeiska identiteten var alltså vid denna tidpunkt eftersträvansvärd främst som ett praktiskt verktyg att realisera politiska ambitioner, en slags ekonomisk-politisk identitetskamp på global nivå.

⁵⁹ Grundarstaterna Tyskland, Frankrike, Belgien, Luxemburg, Nederländerna och Italien samt de nyss blivna medlemmarna Storbritannien, Irland och Danmark

⁶⁰ *How European Political Cooperation worked in practice* <http://www.ena.lu/> (European Navigator - The authoritative multimedia reference on the history of Europe)

Dokumentets första rader, under rubriken ”The Unity of the Nine Member Countries of the Community”, lyder som följer:

”The Nine European States might have been pushed towards disunity by their history and by selfishly defending misjudged interests. But they have overcome their past enmities and have decided that unity is a basic European necessity to ensure the survival of the civilization which they have in common.”⁶¹

Den första meningen, ”The Nine European States might have been pushed towards disunity by their history and by selfishly defending misjudged interests.“, kopplar samman oenighet med fiendskap. Samtidigt gör det gällande att det är en historisk företeelse som beror på missbedömda intressen, vilket implicerar att det finns ett alternativt och ”rätt” beslut. Därefter uttrycks att ”unity” är en grundläggande förutsättning för att ”... ensure the survival of the civilization which they have in common”. Genom att ta till vara på europeisk enhetlighet och sammanhållning kan historiens fiendskap därför läggas bakom de nio medlemsstaterna. Tanken om en civilisation som medlemsstaterna har gemensamt och som bör skyddas knyter an till den partikularistiska diskursen, som antyder att det finns en djupare enhetlighet att göra anspråk på.

I följande del av texten kan främst en pluralistisk diskurs tydas:

“The Nine wish to ensure that the cherished values of their legal, political and moral order are respected, and to preserve the rich variety of their national cultures. Sharing as they do the same attitudes to life, based on a determination to build a society which measures up to the needs of the individual, they are determined to defend the principles of representative democracy, of the rule of law, of social justice — which is the ultimate goal of economic progress — and of respect for human rights. All of these are fundamental elements of the European Identity.”⁶²

Medlemsstaternas utrikesministrar uttrycker i dokumentet en önskan att variationen i deras nationella kulturer bör ”bevaras”, utan att reflektera vid möjligheten att denna mångfald kan vara något att bygga en identitet på. Vad som istället framhävs är staternas delade uppfattning om värdet av representativ demokrati, rättssäkerhet, social rättvisa – genom ekonomisk

---

⁶¹ *Document on The European Identity* (1973) 1:1

⁶² *Ibid*

utveckling – och respekt för mänskliga rättigheter – dessa är grundbultarna i en europeisk identitet. Att dessa värden inte är specifika för de nio medlemsstaterna utan kan återfinnas i olika grader i samtliga kulturer världen över reflekteras inte kring. Kultur behandlas inte som den gemensamma nämnaren på vilket medlemsstaterna kan bygga sin enhetlighet på, snarare är det de liberala politisk-ekonomiska värderingarna, såsom individens rättigheter, och universella moraliska traditionerna som uttryckligen anges som gemensamt.

”The Dynamic Nature of the Construction of a United Europe” består endast av ett avsnitt som lyder:

“The European identity will evolve as a function of the dynamic construction of a United Europe. In their external relations, the Nine propose progressively to undertake the definition of their identity in relation to other countries or groups of countries. They believe that in so doing they will strengthen their own cohesion and contribute to the framing of a genuinely European foreign policy. They are convinced that building up this policy will help them to tackle with confidence and realism further stages in the construction of a United Europe thus making easier the proposed transformation of the whole complex of their relations into a European Union.”⁶³

Europas identitet anses här ska utvecklas och konstrueras i relation till andra länder . En tydlig särskiljning görs alltså mellan medlemsstaterna och utomstående länder och medan medlemsstaterna är olika nog för att behöva anpassa sig till en ny ordning - det enhetliga Europa – kan utomstående länder användas som instrument för att skapa den önskade enhetligheten mellan medlemsländerna. Texten knyter an till den partikularistiska diskursen genom att nämna att det enhetsskapande kommer medverka till skapandet av en ”**genuinely** European foreign policy”, som för att understryka att det finns något genuint och givet europeiskt.

---

⁶³ *Declaration on The European Identity* (1973) III:22

4.2 Adonnino-kommitténs "A People's Europe"

Rapporten "A People's Europe" överlämnades 1985 till Europeiska rådet och består av två delrapporter. Den första behandlade personers fria rörlighet och erkännande av högskoleexamen i alla medlemsländer medan den andra – förutom att bland annat ge förslag på enhetliga procedurer för Europaparlamentsval – fokuserade på användning av europeiska symboler som flaggan, "nationalsången", standardiserade postavgifter och att ta bort "Tull"-skyltar vid gränsområden inom EEC. Målen var att stärka samarbetets relevans och vikt hos medborgare i medlemsländer och i världen samt att bereda vägen för en "Europeisk Union".⁶⁴ Själva namnet, "A People's Europe" var en reaktion mot konceptet "A Traders' Europe" och innebar ett skifte till mer fokus på rättigheter och att grunda samarbetet hos medlemsstaternas medborgare.⁶⁵

När det kommer till åtgärder inom kultur och kommunikation skriver Adonnino-kommittén:

3.1 "It is also through action in the areas of culture and communication, which are essential to European identity and the Community's image in the minds of its people, that support for the advancement of Europe can and must be sought. The European cultural heritage is not however confined to the territories of the Member States of the Community, nor, for that matter, to the frontiers of the States of the Council of Europe. We must therefore avoid any exclusivity in this area and seek cooperation with other European countries."⁶⁶

Denna del av texten gör gällande att det finns **en** europeisk identitet och **ett folk** i motsats till flera: "... European **identity** and the Community's image in the minds of **its people**". Den partikularistiska diskursen märks också när det påpekas att "**The European cultural heritage...**" inte är begränsat till medlemsstaternas territorier och att samarbete därför är viktigt i kultur- och kommunikationsprojekt. Det finns alltså en specifikt europeisk kultur. Det "**kulturella arvet**" samt 1973 års dokumentets fokus på **civilisationen** gör gällande samma tanke: den partikularistiska diskursens idé om Europa med specifika gemensamma nämnare. Vad som är unikt med detta dokument är det betydligt öppnare förhållningen till det stater och områden som ännu/inte är medlemmar även om dokumentet uttrycker att det finns ett

---

⁶⁴ *A People's Europe* www.ena.lu

⁶⁵ Ibid

⁶⁶ Adonnino-kommitténs "A People's Europe", s. 21

kulturellt arv som sträcker sig utanför EEC och Europarådets medlemsstater, vilket påverkar vilka som bör inbegripas i samarbeten.

I avsnittet "Youth, education, exchanges and sport" märks ett stort fokus på språk:

5.2 "The languages spoken in the Community form an essential part of its cultural heritage and contribute to its richness and diversity. In order that people may get on together across frontiers, they must first of all understand one another. A practical knowledge of the languages, cultures and living conditions of the other Member States consequently takes on special importance and should be encouraged from an early age."⁶⁷

I jämförelse med avsnittet 3.1 uttrycks här en tydlig pluralistisk syn på medlemsstaterna i hänvisningen till språkens väsentliga del av det kulturella arvet och dess mångfald. Utbildning i språk och förståelse för kulturer och levnadsvillkor i medlemsstaterna uppmuntras för att skapa förutsättningar för gemenskap över gränserna. Denna pragmatiska inställning frångår de mest utopiska föreställningarna om ett gemensamt Europa: för att medlemsstaternas invånare ska "... get on together..." behöver de förstå varandra - något som inte är självklart med tanke på språkliga barriärer.

Under den sista punkten i rapporten, "Strengthening of the Community's image and identity" görs ett mycket konkret förslag på hur det "europeiska" ska kunna göras synligt över hela Europa:

"Stamps are very widely used both inside and outside each individual country and thus, if suitably designed, can be appropriate vehicles for drawing attention to ideas and events in the Community. The Committee proposes to the European Council that the postal organizations should be invited to consider national issues of certain stamps in the individual countries bearing identical designs of subjects which highlight the Community or its underlying values, or which commemorate particularly important events in Community history, such as the accession of Spain and Portugal, as was done to mark the first direct elections to the European Parliament."

---

⁶⁷ Adonnino-kommitténs "A People's Europe", s. 23

Fokus ligger, speciellt under denna del i rapporten, på att föra fram och göra EG och ”det europeiska” mer konkret och synligt för medlemsländernas medborgare. Det menas här kan göras genom att sälja frimärken med samma tryck i alla medlemsländer. Dessa tryck ska framhäva ”... the Community or its **underlying values**, or which commemorate particularly **important events in Community history**”. Genom att referera till **gemenskapens** värderingar och **gemenskapens** historia undviks att knyta an hela Europa till specifika värden. Trots detta är det ett tydligt fokus på enhetlighet och partikularism – en europeisk identitet och medvetenhet kopplas samman med något specifikt europeiskt, nämligen EG. En önskan uttrycks att öka fokus på ”ideas and events in the Community.” – men utan att för den delen uppmärksamma välkända men specifikt nationella fenomen. Snarare är det EG och viktiga händelser av gemensamt intresse och i anknytning till denna organisation som ska finnas på frimärken runt om i medlemsländerna.

4.3 Europe for citizens programme 2007 – 2013

Europe for citizens programme 2007 – 2013 (med en budget på 215 miljoner euro) stödjer projekt inom fyra programpunkter. Den första, ”Active citizens for Europe”, vänder sig till projekt relaterade till town-twinning och andra projekt som vänder sig till medborgare för att främja en europeisk identitet. Under programpunkt nummer två, ”Active civil society in Europe”, stöds NGO’s, fackföreningar, tankesmedjor, organisationer och övriga icke-statliga föreningar för att stödja ett europeiskt civilt samhälle. Under parollen ”Together for Europe” stöds evenemang som ökar EU:s synlighet i publika sammanhang för att öka folks identifikation med det europeiska projektet medan programpunkt fyra, ”Active European Remembrance”, stödjer projekt som behandlar Europas historia och främst nazism och stalinism som ett sätt att reflektera kring dagens fredliga och demokratiska Europa.⁶⁸ Det övergripande målet är att “give the citizen a key role in the development of the European Union: promoting Europe’s common values and history, fostering a sense of ownership of the EU project among citizens, and developing ideas and activities with a European angle.”⁶⁹ Medborgarskap kopplas samman med identitet och ett ramverk för aktivitet inom dessa områden definieras.

---

⁶⁸ European Commission om medborgarskap: http://ec.europa.eu/citizenship/programme-actions/doc18_en.htm samt http://ec.europa.eu/citizenship/glance/glance10_en.htm

⁶⁹ European Commission: http://ec.europa.eu/citizenship/glance/glance10_en.htm

I dokumentets övergripande målbeskrivning anges de europeiska värderingar som ligger till grund för europeisk integration:

“For citizens to give their full support to European integration and to develop their sense of belonging to the European Union, it is important to bring common European values, history and culture to the fore. Freedom, democracy and respect for human rights, cultural diversity, tolerance and solidarity belong to those values. Project promoters are invited to consider how those values can be reflected in their projects. Specific attention should be paid to the fight against racism, xenophobia and intolerance.”⁷⁰

Även om ambition i texten ligger på att föra fram något gemensamt och specifikt europeiskt, så är det en pluralistisk diskurs. Det enhetligt europeiska ges en tunn och för Europa icke-specifika drag som frihet, demokrati och mänskliga rättigheter. Både europeisk kultur och kulturell mångfald nämns i texten: europeisk kultur är viktig att föra fram genom projekten för att öka EU-medborgares ”full support to European integration and to develop their sense of belonging to the European Union” medan kulturell mångfald är ett av de europeiska gemensamma värdena.

Under programpunkt tre, “Together for Europe”, beskrivs målen vara att

“... support events which are substantial in scale and scope, strike a chord with the peoples of Europe, help to increase their sense of belonging to the same community, make them aware of the history, achievements and values of the European Union, involve them in intercultural dialogue and contribute to the development of their European identity.”⁷¹

Européer omnämns här i pluralis – “peoples of Europe” – medan projekten uppmantras att stärka dessa olika folks känsla av tillhörighet till en och samma gemenskap genom att medvetandegöra EU:s historia, bedrifter och värderingar. Eftersom detta dokument fokuserar på EU:s roll i identitetsskapandet och knyter an organisationens egna historia till det europeiska görs identiteten mer specifik. Den europeiska unionens åstadkommanden och värden förväntas vara en del av skapandet av den europeiska identiteten och är något endast EU-medborgare har gemensamt. Det kan alltså tolkas som en partikularistisk diskurs, där EU

---

⁷⁰ Europe for citizens programme 2007-2013, s. 8

http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/guide/documents/programme_guide_2009_en.pdf

⁷¹ Europe for citizens programme 2007-2013, s. 88

är en del av Europas gemensamma historia och som något att bygga en gemensam identitet på.

Programpunkt fyra, "Active European Remembrance", inleds med

"The European Union is built on fundamental values such as freedom, democracy and respect for human rights. In order to fully appreciate their meaning, it is necessary to remember the breaches of those principles caused by Nazism and Stalinism in Europe. By commemorating the victims, by preserving the sites and archives associated with deportations, Europeans will preserve the memory of the past, including its dark sides. It is particularly important to do so now, as witnesses are progressively disappearing. An awareness of the full dimensions and tragic consequences of the Second World War will thereby be maintained, in particular through the involvement of the younger generations of Europeans. Furthermore, citizens will engage in a reflection on the origins of the European Union, fifty years ago, on the history of European integration, which preserved peace among its members, and finally on today's Europe, thereby moving beyond the past and building the future. This action therefore will play an important role in nourishing the broad reflection on the future of Europe and in promoting active European citizenship."⁷²

Här återkommer dokumentet till gemensam europeisk historia: genom att stödja projekt som påminner EU-medborgare om vad som hände i nazismens och stalinismens regi skapas ett gemensamt europeiskt minne. Nazism och Stalinism ställs i kontrast till EU och dess fundamentala värden, och andra världskriget anges som motpol till dagens fredliga Europa. EU och Europa uppfattas här som en enhet och integration försvaras med historiens krig och splittring. Genom att knyta an identitetsskapandet med andra världskriget, som hade sina främsta återverkningar i europeiska länder, knyter texten an till den partikularistiska diskursens gemensamma historia.

---

⁷² Europe for citizens programme 2007-2013, s. 89

5. Resultat och slutsatser

Hur konstrueras det europeiska i dessa texter utifrån en enhets- respektive mångfaldsdiskurs?

Skiftar fokus mellan mångfald- och enhetsdiskursen mellan dokument?

Texten i 1973 års **Declaration on European identity** knyter an till både den pluralistiska och partikularistiska diskursen – den första främst i och med att demokrati, rättssäkerhet, social rättvisa och respekt för mänskliga rättigheter utnämns som grundbultar i en europeisk identitet. Dessa värden är tunna beskrivningar av något som återfinns i kulturer hela världen över men förmodligen är önskvärd att understryka med Sovjetunionens närvaro i öst. En partikularistisk diskurs finns i sättet att knyta an till en djupare enhetlighet, i beskrivningen av Europa som innehavare av en gemensam civilisation. Eftersom syftet är att enas ekonomiskt och politiskt snarare än kulturellt nämns medborgare inte någonstans i dokumentet, vilket skiljer sig från de kommande två dokumenten.

Rapporten **”A People’s Europe”** uttrycker en partikularistisk diskurs i att det refererar till **en** europeisk identitet och **ett folk** i motsats till flera. Tanken om att det finns ett specifikt europeiskt kulturellt arv uttrycks, i likhet med 1973 års dokument fokus på det **civilisatoriska** arvet, gör gällande idén om europeiska gemensamma nämnare. En pluralistisk syn finns att hitta i samband med att de många språken inom EU uttryckligen anges vara en väsentlig del av det kulturella arvet och dess mångfald. I analysen av det tredje stycket är den partikularistiska diskursen återigen mer framträdande då symboler för EG:s värderingar och historia ska tryckas på frimärken för försäljning i alla medlemsländer. Exempel på särskilt viktiga händelser i EG:s historia som skulle kunna tryckas var förslagsvis Spaniens och Portugals kommande medlemskap och de första direktvalen till Europaparlamentet. Trots att Europas folk är mer närvarande i detta dokument är den partikularistiska diskursen mer framträdande än i 1973 års dokument, troligtvis eftersom tanken med åtgärderna föreslagna i dokumentet var att ”... define strategies for bolstering the image and identity of the

Community and to make Europeans ‘more aware of their common cultural heritage’⁷³, som Shore (2004) uttrycker det.

I **Europe for citizens programme 2007 – 2013** är diskursen är först och främst pluralistisk då det som är menat ska utmärka Europa är frihet, demokrati och mänskliga rättigheter. Dessa värderingar kan, som Delanty påpekar, anses vara gemensamma för västvärlden och finns dessutom i varierande grad i kulturer över hela världen.⁷⁴ Européer omnämns sedan i pluralis – “peoples of Europe” – medan projekten uppmuntras att stärka dessa olika folks känsla av tillhörighet till en och samma gemenskap genom att medvetandegöra EU:s historia, bedrifter och värderingar. Detta dokument fokuserar på EU:s roll i identitetsskapandet och knyter an organisationens egen historia till det europeiska. Den europeiska unionen är något alla EU-medborgare har gemensamt. Det görs även i det tredje stycket – genom att ställa Nazism och Stalinism i kontrast till EU och dess värderingar och andra världskriget till dagens fred knyter texten an till den partikularistiska diskursens karakteristika om gemensam historia. Uppfattningen om utmärkande drag för Europa skiljer sig föga från 1973: 1973 års demokrati, rättssäkerhet, social rättvisa, ekonomiska utveckling och respekt för mänskliga rättigheter ekar i ”Europe for citizens programmes” frihet, demokrati och respekt för mänskliga rättigheter. Trots att EU:s medlemsstater förväntas enas kring dessa värden är de långt ifrån specifika för Europa, något som inte hindrar att de kontinuerligt repeteras som fundamentala för den europeiska identiteten. Vad som är värt att lägga märke till är att ”A People’s Europe” och ”Europe for citizens programme” fokuserar på EG/EU som historisk grund för en europeisk identitet. Även om medlemsstaterna har varit medlemmar olika länge är det europeiska samarbetet ändå något konkret och särskilt utmärkande Europa, till skillnad från andra idéer om en europeisk civilisation där tolkningsutrymmet är oerhört stort och vars innehåll blir svårare att vidmakthålla allt eftersom antal medlemsstater ökar.

Det finns alltså ingen tydlig förändring i dokumentens förhållningssätt till en europeisk identitet utifrån enhets- och mångfaldsdiskursen. ”Declaration on European identity” hänvisar till universella, pluralistiska värden i sin strävan efter att spela en större roll på den internationella scenen samtidigt som den europeiska enhetligheten beskrivs i form av den partikularistiska diskursens karakteristiska gemensam civilisation. Utdragen ur ”A People’s

---

⁷³ Shore (2004) s. 28

⁷⁴ Delanty (2002)

Europe” knyter å andra sidan främst an till den partikularistiska diskursen medan ”Europe for citizens programme” upprepar pluralistiska värderingar men fokuserar på EU och dess historia som specifikt europeiskt och som grund för en europeisk identitet.

Syftet med den här uppsatsen är, som nämndes i introduktionen, att studera hur den europeiska identiteten har konstruerats inom det europeiska projektet sedan 1970-talet fram till idag. Det är en studie av en toppstyrd process där målen har skiljt sig åt – från 1973 års utrikespolitiska strävanden till förslag av symboler i ”A People’s Europe”, menade att knyta folken inom Europa närmare inte bara varandra utan till den europeiska gemenskapen. Sist men inte minst sätter målbeskrivningarna i ”Europe for citizens programme” upp kriterier för vilka slags projekt som kvalificeras för stöd av EU. Den analysram som använts i den här uppsatsen kan självklart bara uppmärksamma en del av denna utveckling och dess motsägelser och mycket avstås från att kommenteras. Uppsatsens frågeställningar är därför besvarade men känns tämligen otillfredsställande. Den här analysen bör alltså ses som ett sätt att få en grundläggande förståelse för EU:s identitetsdiskurs utifrån dessa kategorier. Det är på intet sätt en uttömmande studie av EU:s enhetssträvande retorik och politik. Förslagsvis kan analyser göras av de praktiska implikationerna av definieringen och begränsningen av det europeiska i EU:s diskurs? Hur påverkar till exempel de mål och kriterier som definieras i ”Europe for citizens programme” utformning och innehåll av de projekt som söker finansiering. Vad innebär definieringen och begränsningen av det europeiska - finns det någon som helst överensstämmelse mellan vad EU i sin diskurs uttrycker vara europeiskt jämfört med EU-medborgares uppfattningar om Europa?

6. Källor

Böcker:

- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (2005) *Textens mening och makt*. Lund: studentlitteratur
- Beckman, Ludvig (2005) *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus
- Delanty, Gerard & Rumford, Chris (2005) *Rethinking Europe: Social theory and the implications of Europeanization*. New York, N.Y: Routledge
- Essiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Wängnerud, Lena (2007) *Metodpraktikan*. Stockholm: Norstedts juridik
- Hansen, Peo (2008) *EU:s migrationspolitik under 50 år: ett integrerat perspektiv på en motsägelsefull utveckling*. Lund: Studentlitteratur

Artiklar:

- Delanty, Gerard (1998) *Social theory and European transformation: is there a European society?* Socresonline.org.uk
- Delanty, Gerard (2002) *Models of European identity: Reconciling universalism and Particularism*. Perspectives on European politics and society, 3:3
- Guild, Elspeth (2003) *Developing European Citizenship or Discarding It? Multicultural Citizenship Theory in Light of the Carpenter Judgment of the European Court of Justice* The Good Society, 12:2
- Olsson, Victor (2009) *Europe's shared diversity – a discourse analysis of identity formation in the European Capital of Culture Programme*. Examensarbete i Europakunskap, Göteborgs Universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten
- Rumford, Chris (2003) *European civil society or transnational social space? Conceptions of society in discourses of EU citizenship, governance and the democratic deficit: an emerging agenda*. European Journal of Social Theory, 6:1
- Sassatelli, Monica (2002) *Imagined Europe – The Shaping of a European Cultural Identity through EU Cultural Policy*. European Journal of Social Theory, 5:4
- Shore, Chris (2004) *Whither European citizenship? Eros and Civilization revisited*. European Journal of Social Theory, 7:1
- Stråth, Bo (2002) *A European Identity – To the historical limits of a concept*. European Journal of Social Theory, 5:4

Otryckta källor

- *Declaration on The European Identity* (1973) <http://www.ena.lu/> (European Navigator: The authoritative multimedia reference on the history of Europe)
- *A People's Europe – Reports from the ad hoc Committee/the Adonnino protocol* (1985) <http://www.ena.lu/>
- *Europe for Citizens programme 2007 – 2013* http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/guide/documents/programme_guide_2009_en.pdf (November 2009)
- *How European Political Cooperation worked in practice* <http://www.ena.lu/> (November 2009)
- Keane, John (2008) *A European Citizen?* http://www.johnkeane.net/pdf_docs/eurocitizens.pdf (November 2009)
- Hall, Peter A. & Taylor, Rosemary C.R. (1996) *Political Science and the Three New Institutionalisms*: http://www.mpifg.de/pu/mpifg_dp/dp96-6.pdf (December 2009)
- Jamieson, Lynn (2002) *Theorizing identity, nationality and citizenship: implications for European citizenship identity*: http://www.sociology.ed.ac.uk/youth/docs/State_of_the_Art.pdf (December 2009)
- European Commission om medborgarskap: http://ec.europa.eu/citizenship/programme-actions/doc18_en.htm samt http://ec.europa.eu/citizenship/glance/glance10_en.htm